

Motion till riksdagen

1989/90:So274

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Riktlinjer för socialpolitiken

Politiska beslut och offentliga åtgärder kan aldrig ge livet dess mening eller innehåll. Hur våra liv gestaltas bestämmer vi själva som enskilda och självständiga individer. Men viktiga betingelser för vår växt och utveckling som individer uppstår just genom politiska avgöranden. Därför är de grundvärderingar som genomsyrar de gemensamma insatser som formas i de politiska församlingarna också av stor betydelse för den enskildes möjligheter att forma sitt eget liv.

Folkpartiet betraktar både marknadsekonomin och välfärdsstaten som nödvändiga grundvalar för individens frihet. Det är vår övertygelse att en väl fungerande marknadsekonomi förutsätter en välfärdsstat, men också att en väl fungerande välfärdsstat förutsätter en marknadsekonomi. Ruinerna av det kommunistiska samhällsbygget i Östeuropa visar vad som händer när man söker bygga välfärd på basis av en centralstyrd ekonomi. Planhushållningen skapade varken välstånd eller rättvisa. Men slummen i många rika stater vittnar också om hur det går när man söker förverkliga en marknadsekonomi utan medkänsla. Det goda samhället kan vi närma oss enbart om kulturell mångfald och individuell ekonomisk frihet förenas med solidaritet och socialt ansvar.

Inom denna ram spelar *socialpolitiken* en viktig roll. I denna motion söker vi **skissera** några **socialpolitiska** huvuduppgifter inför 90-talet.

Välfärdsstatens liberala rötter

Det svenska samhälle vi lever i är i många avseenden ett resultat av liberala insatser under två sekler.

Liberala krafter har hjälpt till att *riva ner* många av de hinder som har bromsat den sociala, ekonomiska och intellektuella utvecklingen: skråprivilegier, tullar, okunnighet och förbud. Vi har också spärrat vägen för nya hinder som hotat, bl.a. genom att stäcka planerna på en omfattande socialisering av näringslivet.

Samtidigt har liberaler hjälpt till att *bygga upp* ett avancerat välfärdssamhälle med ett rikt förgrenat näringsliv, stark medborgerlig aktivitet, utbildning, sjukvård och social trygghet för alla. Liberalt inspirerade folkrörelser har tagit initiativ till ideella insatser på en rad sociala områden. Liberal opi-

nionsbildning har banat väg för folkpensionen och andra socialförsäkringar liksom för en mångsidig utveckling av barnomsorg, äldreomsorg och handikappomsorg.

Mot. 1989/90
So274

Det glömda Sverige

Mycket av det som åstadkommit har vi skäl att vara stolta över. Med internationella mått mätt har Sverige idag ett väl fungerande välfärdssystem.

Men det finns också mycken ofärd som dröjer kvar. Vid sidan av välståndet återstår det i Sverige också mycket av andlig och materiell misär. Att försvara den enskildes rätt till en värdig tillvaro och att ge röst åt de människor som inte själva med tillräckligt eftertryck kan hävda sina intressen har länge varit en liberal huvuduppgift. Bertil Ohlin gav dessa grupper namnet "det glömda Sverige". I dagens samhälle, där de organiserade intressena är än starkare och de utanförstående och eftersatta därför löper än större risk att bli ställda åt sidan, förblir det en grundläggande förpliktelse för liberaler och frisinnade att arbeta för rättvisa åt det glömda Sverige.

När inkomsten sviktar

I varje samhälle, men inte minst i ett samhälle byggt på en dynamisk, utvecklingskraftig och i stor utsträckning urbaniserad marknadsekonomi, finns många risker för att den enskildes ekonomi ska undergrävas. En del förlopp är förutsebara, som t.ex. det åldrande som medför att förvärvsförmågan sviktar. Andra skeenden drabbar mer eller mindre oväntat och oförskyllt, såsom arbetslöshet, olycksfall och sjukdomar. Vilken orsaken än är har den enskilde ett stort behov av inkomstrygghet i de situationer då det egna arbetet inte längre garanterar en rimlig försörjning.

Svaret på detta problem är det generella socialförsäkringssystemet. Det är ett system som baseras både på solidaritet och egenintresse. Å ena sidan är socialförsäkringarna ett uttryck för de fundamentala idéer om frihet, broderskap och jämlikhet som vann terräng efter 1700-talets stora liberala revolutioner. Å andra sidan rymmer det samma element av riskspridning som det icke-sociala försäkringsväsendet.

Enligt vår övertygelse bör socialförsäkringarna garantera inte enbart en bastrygghet för alla invånare i Sverige utan också ett rimligt mått av inkomstrygghet. Utöver folkpensionen och grundbeloppen i andra socialförsäkringar behövs således även en garanti för att den enskilde när förvärvsförmågan sviktar ska kunna behålla i huvudsak samma standard som tidigare. Detta syfte tjänar bl.a. de inkomstrelaterade inslagen i sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen samt ATP-systemet.

Hur långt denna standardgaranti ska sträcka sig är en fråga som inte kan avgöras en gång för alla. Eftersom systemet i huvudsak bör finansieras genom löne- och inkomstbaserade avgifter skulle alltför långtgående åtaganden medföra en så tung belastning på folkhushållet att de välståndsskapande krafterna riskerar att skadas. Såväl sådana skäl som mer principiella överväganden om att den enskilde själv måste kunna öva inflytande över sitt eget försäkringsskydd motiverar en begränsning av socialförsäkringssystemets täckningsgrad. Ovanpå det *grundskydd* som berättigar till ersättning lika för

alla och det *standardskydd* som bör relateras till den bortfallna inkomsten bör det således finnas utrymme för ett *toppskydd* i form av enskilda eller kollektiva försäkringar som inte regleras inom den offentliga sfären.

Kostnaderna för socialförsäkringen har ökat kraftigt under senare decennier, inte minst under 80-talet. Detta beror på flera olika faktorer, bl.a. att nya förmåner har införts, att befolkningens sammansättning förändrats och att allt fler pensionärer numera omfattas av ATP-systemet. Som resultat härav har en ökande del av de offentliga resurserna kommit att tas i anspråk av socialförsäkringen. Detta har skärpt skattetrycket och under 80-talet också minskat utrymmet för den offentliga sektorns insatser.

Från båda dessa utgångspunkter ser vi med oro på denna kostnadsutveckling. Vi har länge försökt bromsa den snabba utgiftsökningen på socialförsäkringsområdet, bl.a. genom förslag till en stramare sjukförsäkring, en reformerad arbetskadeförsäkring och en ökad egenfinansiering inom arbetslöshetsförsäkringen. Förslag i denna riktning framförs även i motioner vid årets riksmöte.

Ett mål för framtida reformer inom socialförsäkringssystemet bör vara att etablera ett klarare och tydligare samband mellan avgifter och förmåner. Bland de försäkrade råder idag ett lågt kostnadsmedvetande, vilket bl.a. har sin grund i att vi – till skillnad från andra jämförbara länder – nästan helt har avvecklat egenavgifterna. En rad olika förändringar inom de olika försäkringssystemen har också bidragit till att försvaga kopplingen mellan uppföringar och ersättningar. En förstärkning av detta samband bör enligt vår mening kunna bidra till mer rationella och realistiska överväganden om lämpliga kompensationsnivåer och kompensationsvillkor i socialförsäkringssystemet.

De sociala tjänsterna

Kommuner och landsting erbjuder ett brett register av sociala tjänster: hälso- och sjukvård, tandvård, äldreomsorg, handikappomsorg, missbrukarvård, barnomsorg, etc. Denna sektor hör till efterkrigstidens mest expansiva och sysselsätter nu en mycket stor andel av den yrkesverksamma befolkningen. I kommunal tjänst arbetar idag över en miljon människor.

Om socialförsäkringssystemet är välfärdsstatens ena ben så är de sociala tjänsterna det andra. Båda är av grundläggande betydelse för vår livskvalitet. Den kritik som framställer den sociala sektorn som en börda eller en belastning på folkhushållet finner vi i grunden missvisande. De sociala tjänsterna ger tvärtom ett positivt bidrag till vår materiella och andliga välfärd.

De sociala tjänsterna ska vara tillgängliga för alla. Detta är en princip som djupast har sin grund i liberala föreställningar om varje enskild människas värde och värdighet. Som följd härav finner vi det naturligt att försvara kravet på en solidarisk finansiering av de grundläggande sociala tjänsterna. Denna finansiering kan förverkligas genom skatter eller genom obligatoriska avgifter. I många fall kan en kompletterande egenfinansiering vara möjlig och motiverad, men denna får inte gå ut över kravet på de sociala tjänsternas tillgänglighet för alla människor oavsett inkomst.

En socialdemokratisk värdering som länge har satt sin prägel på det

svenska vårdssystemet är att central kontroll och enhetlighet är väsentligare mål att sträva efter än mångfald och lokal initiativförmåga. Vi menar att tiden nu är inne att bryta med denna tradition. Efter en lång fas av kvantitativ expansion är vi inne i en period då det framför handlar om att utveckla verksamhetens innehåll och kvalitet. En sådan förändring är möjlig enbart genom en klar maktförskjutning från centrala planeringsorgan till de anställda och till de sociala tjänsternas kunder och klienter.

Från denna utgångspunkt förordar vi dels nya och friare organisationsformer inom den offentliga sektorns ram, dels ett vidgat utnyttjande av initiativkraften inom den enskilda sektorn. Att de sociala tjänsterna till största delen kräver solidarisk finansiering via skatter eller avgifter innebär inte att de också nödvändigtvis behöver presteras av offentliga organ. För en skapande utveckling måste den mentalitet som präglar de offentliga monopolerna ersättas av en ny och friare anda. Härigenom ökar även möjligheterna att rekrytera engagerad personal till det sociala arbetet. Politikerna som hittills i stor utsträckning kommit att identifiera sig med de stora produktionsapparaterna bör i framtiden mer agera som konsumenternas företrädare och som beställare av sociala tjänster.

Men beställarfunktionen bör också i långt större utsträckning tillkomma medborgarna själva. På många områden är den *brukarmedverkan* som regeringen säger sig eftersträva ett alldeles för blygsamt mål. Vi vill hellre i så många sammanhang som möjligt nå fram till den *konsumentmakt* som uppstår när medborgarna själva kan välja mellan olika alternativ. Mot denna frihet korresponderar också en frihet för löntagarna att välja mellan olika arbetsgivare. Med ökad konkurrens följer också en högre effektivitet. Mångfaldens sociala sektor innebär välfärdsvinster både för dem som arbetar i den och dem som betjänas av den.

Vi betalar höga skatter i Sverige. Då har människor också rätt att förvänta sig att god service ska finnas när den behövs – inte efter månader och år av väntan. Ska människor i framtiden känna solidaritet med välfärdsstaten måste de känna att de får valuta för skattepengarna.

Ett utrymme för ideella insatser

Frivilliga initiativ och ideella insatser har alltfrån begynnelsen spelat en stor roll för den sociala tryggheten i Sverige. Många verksamheter som nu är offentliga började inom föreningar, kooperativ och samfund. Vår övertygelse är att det ideella och frivilliga arbetet ännu har en betydelsefull roll att spela. Vardagssolidaritet och grannsamarbete är en viktig grundval för den sammanhållning som gör Sverige till ett gott samhälle.

Från ord till handling

I en rad olika motioner har vi närmare sökt konkretisera de riktlinjer som här har skisserats.

En separat motion behandlar arbetet för rättvisa åt "det glömda Sverige". Förslag som syftar till att stödja eftersatta grupper återfinns vidare i motioner från folkpartiet om de handikappades situation, sjukvård, trafik och

miljö, arbetsmarknad, utsatta barn, högskolan, pensioner, psykiatri, jämställdhet och flykting- och invandrapolitik.

Mot. 1989/90
So274

Problemen inom socialförsäkringssystemet behandlas närmare i vår ekonomisk-politiska motion samt i motionen om sjukförsäkringen och arbetskadeförsäkringen.

Förslag om förnyelse och ökad valfrihet i fråga om de sociala tjänsterna återfinns i motionen om den offentliga sektorn, sjukvårdsmotionen samt den familjepolitiska motionen.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de i motionen anförda riktlinjerna bör läggas till grund för den framtida socialpolitiken,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en satsning på ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn.

Stockholm den 25 januari 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)